

NIETZSCHE JE MRTEV

Dne 3. ledna 1889 zpozoroval Friedrich Nietzsche na náměstí Karla Alberta v Turíně, jak drožkář bije svého koně. S pláčem týrané zvíře objal, aby je ochránil, a posléze se psychicky zhroutil. O tři dny později napsal dopis do Basileje Jacobu Burckhardtovi, jehož si velmi vážil. V něm se – už v plně propuklém psychickém pomatení – vydával za Boha, jehož smrt léta předtím s velkým patosem oznamoval.

V *Ecce homo*, jednom ze svých posledních děl, Nietzsche znovu podstoupil boj s křesťanstvím. Křesťanská morálka soucitu oslabila vůli žít, jak napsal. Byla prý „všeobecnou vzpourou všeho potlačovaného, bídného a zruďného vůči rase“. V tomto ohledu se jeví jako velký paradox, že tento geniální filozof, filolog, spisovatel a básník ukončil své veřejné působení projevem soucitu s trpícím zvířetem.

Předcházející týdny byly pro Nietzscheho šťastné. Cítil se zdravý jako nikdy předtím, navštěvoval operetní představení a veřejné koncerty a říkal si tančící satyr nebo šašek. Když se potom náhle zhroutil, přicestoval do Turína jeho věrný přítel Overbeck a doprovodil nemocného na nervovou kliniku do Basileje. Později ho jeho matka převezla do podobného zařízení v Jeně, a pak do svého domu v Naumburku. Po její smrti ho sestra Elisabeth přemístila do vily Silberblick ve Výmaru, kde v roce 1900 zemřel.

Nietzsche byl už předtím víckrát nemocen. Třináct let před konečnou katastrofou si udělal autobiografickou poznámku: „*Můj otec zemřel v šestatřiceti na zánět mozku a je možné, že u mě to přijde ještě dříve.*“ Žil však ještě dalších deset let, a to většinou v bídném stavu. Jeden návštěvník přináší zprávu o posledních měsících jeho života, který skončil **25. srpna 1900**: „*Neznali jsme ho pochopitelně ve dnech jeho zdraví, ale spatřili jsme ho až nemocného v poslední fázi paralýzy... Ačkoliv byl jeho zrak vyhaslý a jeho rysy unavené, ačkoliv tam chudák ležel se zkroucenými údy a byl bezbrannější než dítě, přesto jeho osobnost vyzařovala jisté kouzlo a v jeho vzezření byl patrný majestát, jaký jsem už u žádného člověka nespatrił.*“

Byl pohřben v saské vesnici Röcken, v níž se narodil a kde byl evangelickým farářem jeho milovaný otec, jenž však zemřel už pět let po Friedrichově narození syna. Ve dvanácti letech Nietzschemu v legraci přezdívali „malý pastor“ a on sám se později označoval za „květinu, zrozenou v blízkosti Božího pozemku“. „Svého Boha se zbavil jen těžko,“ píše

Rüdiger Safranski v knize z roku 2000 Nietzsche. Biografie jeho myšlení (*Nietzsche. Biographie seines Denkens*). Další cesta nakonec přivedla tohoto svévolného, ale mírumilovného chlapce ke strašlivému ideálu nadčlověka, jehož ztělesnění spatřoval kupříkladu v renesančním vladaři Cesare Borgiovi, a k Dionýsovi jako vysněnému protikladu k ukřižovanému Kristu.

Ve spisu *Genealogie morálky* (*Zur Genealogie der Moral*) vyjadřuje své zničující fantazie zcela svobodně: „*Lidstvo jako masu obětovat jednotlivému silnějšímu druhu člověka – to by byl pokrok.*“ V *Ecce homo* se nacházejí děsivé pasáže o „budoucí straně života“. Ta se chopí „toho největšího ze všech úkolů: vyšlechtění člověka spolu s likvidací všeho degenerujícího a parazitického“. Z toho „znovu vzejde dionýský stav“. Později se národní socialisté pokusili tento program uskutečnit.

Nehledě k této negativní interpretaci jeho myšlenek nesmíme chtít Nietzscheho pochopit rychle, máme-li mu dostát. Je, jak poznamenal Eugen Biser, „*stále těžko uchopitelnou jednotou pozice a kontrapozice. Vždycky je obojí zároveň: filozof i antifilozof, tajný ctitel Ježíše i zuřivý Antikrist.*“

Nietzscheho přátelský obdiv k Richardu Wagnerovi a jeho ženě Cosimě se později proměnil v opak. I svou matku a sestru vposledku nenáviděl. „*Nemáš nejmenší ponětí o tom, co znamená být blízce příbuzný právě s tím člověkem a osudem, v němž se rozhodly otázky tisíciletí,*“ napsal roku 1888 v konceptu dopisu sestře.

Poslední léto, které prožil v Sils Maria, vesnici v Oberengadin, napsal ten, který mnohé zranil a sám se stal navýsost zranitelným: „*Okolo mě je opravdu veliká prázdnota.*“ Roky předtím v jedné ze svých zdravotních krizí poprosil svého přítele: „*Nech mě pohřbít jako upřímného pohana beze lži!*“

Safranski na konci své knihy srovnává Nietzscheho s poutníkem nad mořem mlhy na známém obraze malíře Caspara Davida Friedricha a říká: „*Tam stojí někdo sám na břehu před nekonečným horizontem nebe a moře. Je možné si toto nekonečno představit? Nietzsche byl takovým poutníkem, nekonečno vždy před očima a vždy připraven, nechat myšlení zaniknout v neurčitosti a začít pokus o nové ztvárnění. Máme opustit pevně založenou říši rozumu a vypravit se na širé moře neznáma? ptal se Kant a navrhoval zůstat. Nietzsche byl pro vyplutí.*“

Se svolením převzato z knihy: Egon Kapellari, *Známé osobnosti tváří v tvář smrti* vydalo Karmelitánské nakladatelství. Redakčně upraveno; převzato z www.pastorace.cz

Malá parafráze, resp. doplnění Nietzscheho výroku:

Bůh je mrtev. (Nietzsche) : Nietzsche je mrtev. (Bůh)